El temps, les dites, el progrés

Josep Espunyes

A la Catalunya nord-occidental, la primavera de l'any passat va ser una primavera estranya, amb un temps, valgui la redundància, que no era del temps: pluja sovintejada, neu a cotes força baixes i un fred inusual. Recordo perfectament que la temperatura que hi havia a la part baixa de l'Alt Urgell —Bassella, Oliana, Peramola—, entre les set i les vuit del matí dels darrers dies de maig del 2013, era de tres a cinc graus positius un dia sí i l'altre també. Una revessia del temps, doncs, com ningú no recordava, més pròpia d'una darreria de febrer, o d'una primeria de novembre, que no d'una primavera força avançada.

No caldria ni dir que, de resultes d'aquell mal temps —«el temps que no fa el seu temps, no és un bon temps», diu la saviesa popular—, les plantes no treballaven; o més ben dit, que no treballaven com haurien hagut de treballar. I els cereals, que la darrera setmana de maig ja haurien d'haver anunciat la sega arreu dels termes amb la grogor de llurs espigues, encara ensenyaven un verd intens d'allò més. Tot venia endarrerit, des de la fruita fins als trumfos primerencs.

Un endarreriment que va afectar, per exemple, el cicle de maduració de les cireres. De tota la vida, al municipi de Peramola s'ha dit: «Per l'Ascensió, cireretes a Tragó», i en dir-ho, sempre hi havia algú o altre que contestava: «I amb bon any o mal any, cireretes a la Valldan.» En efecte, a mitjan maig, tant a Tragó com a la Valldan, nucli del municipi d'Odèn, a l'altra banda del riu Segre, en un any diguem-ne de temps normal les cireres hi són sempre ben mengívoles. L'any passat, a mitjan maig, tant a Tragó com a la Valldan amb prou feines si hi verolaven, cosa que tampoc no va fer certa la dita, en aquesta contrada, de «Cada cosa al seu temps, i al maig cireretes».

Dues dites més que aquell mal temps també va desplaçar foren: «Abril passat, hivern acabat» i «Al juny, la falç al puny». A casa meva, a Peramola, quan als anys cinquanta del segle passat encara se segava amb volant o dalla i ningú no somiava en màquines de segar i batre, recordo que als darrers dies de maig d'algun any ja segàvem l'ordi dels trossos del tossal de Plujo. Enguany, en canvi, al municipi de Peramola la sega va començar-hi a la primeria de juliol, cosa que féu que tampoc no s'hi complissin, de resultes d'aquell mal temps, quatre dites tradicionals: «El maig deixa l'ordi granat, i el blat, espigat», «Per Sant Joan, les garbes al camp; per Sant Pere, les garbes a l'era», «El blat, sant Joan el combrega i sant Pere l'extremuncia» i «El blat, primerenc o tardà, al juny s'ha de segar».

Camp de blat, al pla de Tragó — Foto: Carles Muñoz

En canvi, aquell mal temps de pluja i fred va fer bones dues dites que es van transmetent de generació en generació en l'estament pagès: «Al maig, cada dia un raig» i «Fins al trenta de juny no et descordis el puny».

Avui dia, però, en el món de la pagesia no són únicament els canvis de temps la raó que fa que no s'hi compleixin les velles dites. Hi contribueixen, i molt, les noves llavors de cereal —blat, ordi, civada, *paumola*... — que han anat sortint al mercat. Un producte, fruit de l'avenç científic, que no ha de seguir el curs natural de sembra, creixement i maduració com ho feia el d'antany, sinó que compleix el cicle quan just ha rebut les hores de sol amb què ha estat programat.

En efecte, avui és usual sentir a parlar els nostres pagesos, en les seves converses sobre cereals, de grans de «cicle curt» i de «cicle llarg». Cadascun d'aquests cicles assenyala que la llavor està preparada per a néixer, créixer, granar i madurar des del moment en què s'haurà sembrat i haurà rebut la quantitat d'hores de sol que indica el cicle. A partir d'aquí, doncs, la sembra ja no cal que es faci en un temps concret i determinat, com es feia abans, sinó que, en diversos cereals, hi pot haver diferències d'un i dos mesos. I fins i tot de tres.

Unes diferències de temps que afecten, indefectiblement, la diguem-ne «veracitat» del gran nombre de dites que l'estament pagès havia creat i que encara es mantenen vives, si més no fins avui, en la parla quotidiana de la nostra pagesia. Vet aquí unes quantes d'aquestes velles dites, amb el benentès que els avenços que el progrés va aportant al camp constantment poden fer, d'aquí a poc temps, que hagin perdut la seva raó de ser: «Al setembre, el blat se *sembre*», «Al setembre, qui tingui blat que sembri», «Quan l'octubre és arribat, sembra l'ordi i el blat», «Al novembre, malaventurat aquell qui *sembre*», «Al novembre, qui no hagi sembrat que no sembri», «Si al novembre no has sembrat, no sembris, que ja has fet tard», «A qui sembra per Sant Martí, poc gra li caldrà collir», «Per Sant Andreu, si sembreu no collireu» i «Sembrat massa tardà, ni palla ni gra».

És clar que també hi ha pagesos que deien, i diuen, que «De casar i de sembrar, consell no se'n pot donar» i «De Tots Sants a Sant Martí, sembra el blat si en vols collir». ◆